

ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ
ΤΡΙΜΥΘΟΥΝΤΟΣ

ΕΤΟΣ ΣΤ΄

ΤΕΥΧΟΣ Α΄

ΑΓΙΟΣ ΓΠΥΡΙΔΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΡΙΜΥΘΟΥΝΤΟΣ
ΕΤΟΣ ΣΤ', ΤΕΥΧΟΣ Α'

Έκδότης - Ίδιοκτήτης:

Τερά Μητρόπολις Τριμυθοῦντος

Τ.Θ. 11001, 2550 Ίδάλιον

Τηλ : 00357-22527000

Fax : 00357-22526363

E-mail : info@imtrimythountos.org.cy

www.imtrimythountos.org.cy

Υπεύθυνος Σύνταξης - Επιμελητής:

Ανδρέας Ζαχαρίου, Δρ. Θ.

Φιλολογική Επιμέλεια:

Συντακτική Όμάδα του Περιδικού

ISSN: 2301-2536

Έκτύπωση:

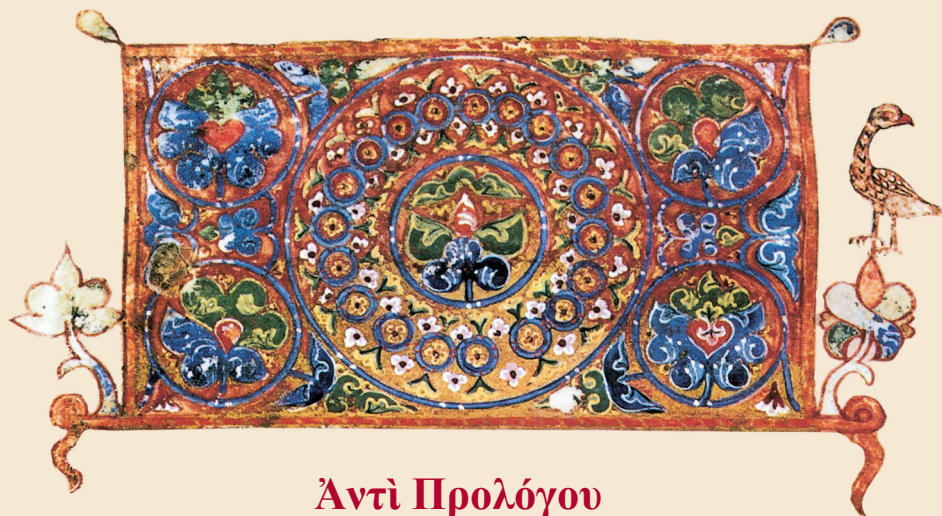
Γραφικὲς Τέχνες «ΜΕΛΙΣΣΑ»

Τηλ : 0030 23970 23313

E-mail : melissa@melissaprint.com

Τὰ ἀνυπόγραφα κείμενα προέρχονται ἀπὸ τὴ Συντακτικὴ Όμάδα τοῦ Περιδικοῦ.

Οἱ συνεργάτες καὶ ἀρθρογράφοι ἔχουν τὴν ἀπόλυτη εὐθύνη τῶν ἀπόψεων καὶ θέσεων ποὺ ἐκφράζουν.

Ἀντὶ Προλόγου

Τὸ παρὸν τεύχος τοῦ περιοδικοῦ *ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ* δημοσιεύει ἕξι ἄρθρα ποικίλης θεματικῆς. Στὸ πρῶτο ἐξ αὐτῶν, ἡ ἀναπληρώτρια Καθηγήτρια τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ Ἄννα Καραμανίδου προσεγγίζει τὴ θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ συνείδηση τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, ὅπως αὐτὴ ἐκφράστηκε σὲ διάφορες Ἐπιστολές του. Ἀκολουθεῖ τὸ ἄρθρο τῆς ἐπικουρου Καθηγήτριας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ Σουλτάνας Λάμπρου γιὰ τοὺς ἁγίους τῆς περιοχῆς τῆς Καλαβρίας, οἱ ὅποιοι ἔδρασαν κατὰ τὸν 10^ο αἰῶνα καὶ ὁ βίος τους συνδέεται μὲ τὴν πόλη τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀμέσως μετὰ, ὁ ἐπικουρος Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ΕΚΠΑ Ἀθανάσιος Γλάρος ἐπισημαίνει τὸν τρόπο τῆς ἀληθινῆς βίωσης τῆς χαρμολύπης τῆς περιόδου τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς. Στὴ συνέχεια, παρατίθεται τὸ ἄρθρο τοῦ πρωτ. Βασιλείου Γεωργοπούλου, ἐπικουρου Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ, τὸ ὁποῖο παρουσιάζει τὴν προτεσταντικὴ ὀπτικὴ σὲ σχέση μὲ τὸν μοναχισμό. Ἀκολουθῶς, ὁ Βασίλειος Τζέρπος ἀναφέρεται στὴν ἔννοια τῆς οἰκουμενικότητος τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος καὶ τοῦ σωτηριολογικοῦ του περιεχομένου. Τὸ τεύχος συμπληρώνει τὸ ἄρθρο τοῦ Γεώργιου Στούκη, ὁ ὁποῖος ἀναλύει τὶς διαφορὲς θέσεις, τόσο τὶς πατερικές, ὅσο καὶ αὐτὲς τῶν διαφόρων αἵρετικῶν, γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ ἐπιμελητὴς

ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΡΙΜΥΘΟΥΝΤΟΣ
ΕΤΟΣ ΣΤ', ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αντὶ Προλόγου.....	1
Ἄννας Καραμανίδου, <i>Παρακαταθήκες Ὁρθοδοξίας καὶ Ἑλληνισμοῦ σὲ Ἐπιστολὰς τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια πρὸς ἐκκλησιαστικὰ πρόσωπα τῆς ἐποχῆς του</i>	3
Σουλτάνας Λάμπρου, <i>Ἐκ Καλαβρίας εἰς Θεσσαλονίκην</i>	17
Ἀθανασίου Γλάρου, <i>Ἡ μεγάλη τεσσαρακοστή: ἀπὸ τὸν θρῆνο τοῦ Ἀδὰμ στὸν θρίαμβο τῆς Ἐκκλησίας</i>	26
Πρωτ. Βασιλείου Γεωργοπούλου, <i>Ἡ λουθηρανικὴ κριτικὴ στὸν μοναχισμό</i>	39
Βασιλείου Τζέρπου, <i>Ἡ οἰκουμενικότητα τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος</i>	43
Γεωργίου Στούκη, <i>«Τίνα μὲ λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;» Ὅψεις τῆς χριστολογικῆς ὄντολογίας στὴν ἐλληνικὴ καὶ πατερικὴ σκέψη</i>	58

Ἡ Μεγάλη Τεσσαρακοστή: ἀπὸ τὸν θρήνο τοῦ Ἀδάμ στὸν θρίαμβο τῆς Ἐκκλησίας

Ἀθανασίου Γλάρου

Ἐπικούρου Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς ΕΚΠΑ

I. Ὁ Θρήνος

Ὑπάρχουν μερικὲς μεγαλειώδεις στιγμὲς στὴ βυζαντινὴ ὕμνογραφία. Εἶναι μεγαλειώδεις, γιατί με λίγους μόνο στίχους προκαλοῦν τὸν συγκλονισμό ἑλληνικῆς τραγωδίας. Μιὰ τέτοια στιγμή εἶναι καὶ τὸ πρῶτο στιχηρὸ ἰδιόμελο τῶν Αἰνῶν, τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς. Ὁ Ἀδὰμ ὀλοφύρεται συντετριμμένος, ἐπαναλαμβάνοντας τρεῖς φορές τὸ «Οἶμοι». Τὸ *Οἶμοι* εἶναι τὸ κατεξοχὴν τραγικὸ ἐπιφώνημα τῆς κακοπαθείας, τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀπογνώσεως. Μετὰ τὸ πρῶτο «Οἶμοι», ὁ ὕμνωδὸς περιγράφει σὲ πρῶτο πρόσωπο τὴν κακοτυχία τοῦ Ἀδάμ: «*Οἶμοι! Ὁ Ἀδὰμ ἐν θρήνῳ κέκραγεν, ὅτι ὄφρι καὶ γυνὴ θεϊκῆς παρρῆσιος με ἔξωσαν, καὶ Παραδείσου τῆς τρυφῆς ζύλου βρῶσις ἡλλοτρίωσεν*»¹. Ὁ Ἀδὰμ ὀδύρεται γιὰ τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὴν παραδείσια τρυφή καὶ τὴν ἀπώλεια τῆς παρρησίας του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Πρωταίτιους τῆς κακοδαιμονίας του θεωρεῖ τὸν ὄφι καὶ τὴ γυνή. Παρὰ τὴν ἄφατη κραυγὴ πόνου, παρὰ τὸ ἀβάσταχτο συναίσθημα τῆς ἀπώλειας, παρὰ τὴ συντριβή, ὁ Ἀδὰμ ἐπεξεργάζεται λογικὰ τὴ συμφορὰ του καὶ τὴν ἀποδίδει ὁμοιόβαθμα στὸν ὄφι καὶ τὴ γυνή. Οἱ δύο αἵτιοι τῶν δεινῶν του προσδιορίζονται κατὰ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο, με ἀναφορὰ στὸ

1. Α' στιχηρὸ Ἰδιόμελον τῶν Αἰνῶν Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς, *Τριψόδιον κατα-
νυκτικόν*, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις
1993², σ. 70. Πρβλ. Δοξαστικὸν Ἑσπερινοῦ Σαββάτου Τυρινῆς, *ὅπ.π.*, σ. 65: «*Ἐκά-
θισεν Ἀδὰμ, ἀπέναντι τοῦ Παραδείσου, καὶ τὴν ἰδίαν γύμνωσιν θρηνῶν ὠδύρετο.
Οἶμοι, τὸν ἀπάτη πονηρὰ πεισθέντα καὶ κλαπέντα, καὶ δόξης μακρυθέντα! οἶμοι, τὸν
ἀπλότητι γυμνόν, νῦν δὲ ἡπορημένον*», Δοξαστικὸν Ἀποστίχων, *ὅπ.π.*, σ. 66.

βιολογικὸ εἶδος τους, καὶ δὲν προσδιορίζονται κατ' ὄνομα. Ὁ Ἀδὰμ δὲν τοὺς ἀντιμετωπίζει ὡς οἰκείους. Ὁμιλεῖ ὥσάν νὰ μὴν εἶχε οὐδέποτε προσωπικὴ σχέση μαζί τους. Ὁ βοηθὸς ἐν τῷ βίῳ, ἡ σύντροφός του, ἡ Εὐα, γίνεται αἴφνης ἡ γυνή.

Νὰ λοιπὸν πῶς ἀναδύεται ἓνας γενικὸς ἀνθρωπολογικὸς κανόνας: οἷα σδήποτε ἑτερομεμψίας προηγῆται ἡ ἀποστασιοποίηση. Ὁ ἡμέτερος ἄνθρωπος γίνεται πρῶτα ἕτερος. Τὸν τοποθετοῦμε σὲ ἱκανὴ ψυχικὴ ἀπόσταση, καὶ κατόπιν στοχεύουμε ἀνενδοιάστως πάνω του τὸν ψόγο καὶ τὴ μομφή. Ὁ Ἀδὰμ εἶναι ἓνας ὀργισμένος θρηνωδός. Δὲν ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ ἀλλοτρίωση ἀπὸ τὴν παραδείσια τρυφή καὶ ἡ ἐξωση ἀπὸ τὸν χώρο τῆς θεϊκῆς συνομιλίας δὲν ὀφείλεται μόνο στὴ βρώση τοῦ ἀπαγορευμένου καρποῦ. Ἡ βρώση τοῦ καρποῦ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα. Τὸ αἶτιο εἶναι ἡ ἀλλοτρίωση τῆς σχέσεώς του μὲ τὸν ὄφι, τὴ γυνή καὶ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, πού, κατὰ τὸν Ἀδὰμ, φταίει καὶ αὐτὸς γιατί δημιούργησε αὐτὰ τὰ καταστροφικὰ τῆς εὐτυχίας του πλάσματα. Ἐδῶ, ὁ ὄφης συμβολίζει τὰ ἕτερα εἶδη τοῦ ζωικοῦ βασιλείου καὶ ἡ γυνὴ τὸ ὅμοιο εἶδος.

Ὁ Ἀδὰμ ἐξαπολύει τὶς κατηγορίες του πρὸς κάθε κατεύθυνση ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, καὶ ἐκεῖ ἀποδίδει τὴν πτώση του. Στέκεται ἀπέναντι στοὺς πάντες καὶ τὰ πάντα καὶ διαχωρίζει τὴ θέση του. Τώρα πλεον δὲν εἶναι ἓνα μὲ τὴ φύση καὶ τὸν κόσμος. Βλέπει τὸν ἑαυτό του ὡς ἀτομικότητα. Ἀπὸ τὴ μία πλευρὰ ἐγώ, ὁ Ἀδὰμ, ὁ ξεπεσμένος βασιλέας τοῦ κόσμου, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ κόσμος. Σὲ ἓνα ἀνώτερο ἐπίπεδο ἐγώ, καὶ σὲ ἓνα ἄλλο τὰ ὑπόλοιπα ζωντανὰ πλάσματα, σὲ ἓνα στρατόπεδο ἐγώ, ὁ ἄνδρας καὶ σὲ ἓνα ἄλλο ἐκείνη, ἡ γυναίκα.

Περιχαρακωμένος μέσα στὸν δυστυχεῖ ἀτομισμό του, ὁ Ἀδὰμ βιώνει μοναχικὰ τὸ μεγαλύτερο δρᾶμα τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀναφωνεῖ τὸ δεύτερο οἶμοι: *«Οἶμοι! οὐ φέρω λοιπὸν τὸ ὄνειδος· ὁ ποτε βασιλεὺς τῶν ἐπιγείων πάντων κτισμάτων Θεοῦ, νῦν αἰχμάλωτος ὤφθην, ὑπὸ μιᾶς ἀθέσμου συμβουλῆς· καὶ ὁ ποτε δόξαν ἀθανασίας ἡμφιεσμένος τῆς νεκρώσεως τὴν δοράν, ὡς θνητὸς ἐλεεινῶς περιφέρων»*².

2. Α' στιχηρὸ Ἰδιόμελον τῶν Αἰνῶν Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς, *Τριψόδιον κατα-
νυκτικόν*, σ. 70.

Ἀβάσταχτο τὸ ὄνειδος. Αὐτὸς ποὺ ἦταν βασιλέας καὶ ἄρχοντας ὅλης τῆς θεϊκῆς δημιουργίας, αὐτὸς ποὺ εἶχε ἐνδυθεῖ τὴ δόξα τῆς ἀθανασίας, ἔπεσε στὴν παγίδα μιᾶς ἀθέσμου συμβουλῆς καὶ ἔτσι τώρα ὡς ἓνας ἐλεινὸς θνητὸς περιφέρει ἔξω ἀπὸ τὸν κῆπο τῆς Ἑδέμ τὸν δερμάτινο χιτῶνα τοῦ θανάτου.

Ὁ Ἀδὰμ καὶ σὲ αὐτὴ τὴ νοηματικὴ ἐνότητα τοῦ τροπαρίου παραμένει στὴν ἐγωιστικὴ αὐτονομημένη ἀπὸ τὰ ἄλλα δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ ψυχολογικὴ σφαῖρα. Δὲν ἀναλογίζεται τὴ βλάβη ποὺ ἔχει προξενηθεῖ σὲ ὅλη τὴν κτιστὴ δημιουργία μὲ τὴν ἐπιλογὴ του νὰ ἀκολουθήσει τὴν ἄθεσμο καὶ παράνομη συμβουλὴ. Δὲν ἐρυθριᾷ ἀπὸ ντροπὴ γιατί μὲ τὴν πτώση του προκάλεσε κοσμογονικὴ καταστροφὴ. Δὲν αἰσχύνεται γιατί ἐπέτρεψε στὸν πόνο, τὴν πείνα, τὴ δυστυχία, τὴν ἀνεπάρκεια, τὴν ἀσθένεια, τὴ δυσαρμονία καὶ τὸν θάνατο νὰ εἰσέλθουν στὴν κτιστὴ φύση. Ὁ νοῦς του κυριαρχεῖται ἀπὸ μία καὶ μόνη ἔμμονη ιδέα, τὴ δική του ἀπώλεια, τὴ δική του κατάντια, τὴ δική του ἄδικη μοῖρα. Πῶς κατάντησε ἀπὸ ἀθάνατος βασιλέας καὶ κυρίαρχος τοῦ κόσμου, αὐτὸς ὁ ἐπαίτης ἐλλεινὸς θνητὸς, περιφερόμενος ἄστεγος σ' ἓναν ἀφιλόξενο κόσμο.

Αὐτὴ ἡ μοναχικὴ βίωση τοῦ σχετλίου πόνου εἶναι πράγματι ἀβάσταχτη γιὰ κάθε Ἀδὰμ. Εἶναι μία ἄβυσσος ποὺ ἀπλώνεται μπροστὰ σὲ κάθε ἔλλογη ὑπαρξή. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἀντέξει στὴν ιδέα ὅτι θὰ πρέπει νὰ διαβεῖ τὴν ἄβυσσο τοῦ πόνου μόνος του. Δὲν ἔχει ἄλλη διέξοδο, παρὰ νὰ κραυγάζει τὸ τρίτο οἶμοι τοῦ τροπαρίου: «Οἶμοι! Τίνα τῶν θρῆνων συνεργάτην ποιήσομαι»³; Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο κορυφώνεται τὸ ὑμνογραφικὸ δρᾶμα τῆς ἀδαμιαίας θρηνωδίας. Ὁ Ἀδὰμ κάνει τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ νὰ ξεπεράσει τὸ ἀδιέξοδό του. Ἀναζητεῖ συνεργάτη στὸν θρῆνο του. Μία ὑποβαθμισμένη, μὲν, μεταπτωτικὴ ἀλλὰ ζωντανὴ κοινωνία μὲ τὸν ὅμοιό του. Ψάχνει νὰ βρεῖ κάποιον γιὰ νὰ κλάψει μαζί του καὶ ἔτσι, βαθμιαῖα ἀρχίζει νὰ συνειδητοποιεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι στὴν κατάστασή του, ὅτι δὲν εἶναι μόνος αὐτὸς ποὺ πονᾷ καὶ θρηνεῖ. Συστενάζει μαζί

3. Α' στιχηρὸ Ἰδιόμελον τῶν Αἰνῶν Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς, *Τριψόδιον κατα-
νυκτικόν*, σ. 70.

του ὅλη ἡ κτίσις. Ἀκαριαῖα ἐπιστρέφει ἀπὸ τῇ θρηνώδη ἑτερομεψία στὴν ὁμοθυμία τοῦ θρήνου. Καὶ τότε, μέσα σὲ αὐτὸ τὸ συμπαντικὸ πένθος, διαπιστώνει, πὼς ὁ πραγματικὸς του ἐχθρὸς δὲν εἶναι τὰ ἕτερα εἶδη, οὔτε τὸ ὅμοιό του εἶδος, οὔτε βέβαια ὁ Δημιουργὸς του, ἀλλὰ μόνον ἕνας, ὁ μόνος ποὺ δὲν θρηνεῖ: ὁ Διάβολος. Αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς ἐχθρὸς. Καὶ τότε ἔρχεται ἡ ὥρα τῆς αὐτοσυνειδησίας γιὰ τὸν Ἀδάμ. Ὅχι μόνον συναισθάνεται τὸ προσωπικὸ του σφάλμα γιὰ τὸ ἀμάρτημα τῆς πτώσης του καὶ τῆς μεταπτωτικῆς ἀλλοίωσης τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ἀναλαμβάνει καὶ τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ἐπανόρθωσή του. Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο «ὁ πάλαι ποτὲ βασιλεὺς» ἐπαναπροσδιορίζει τὸν ἡγετικὸ του ρόλο, μὲ ἕναν παράδοξο τρόπο: τὴν ταπεινὴ ἐπὶ κλησι.

Στὴν κατακλείδα τοῦ ἀνωτέρω ιδιόμελου, ὁ Ἀδάμ ἀπευθύνεται στὸν Δημιουργό του καὶ τὸν παρακαλεῖ: «*Φιλάνθρωπε, ὁ ἐκ γῆς δημιουργήσας με, εὐσπλαχνίαν φορέσας, τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ ἀνακάλεσαι καὶ σῶσον με*»⁴. Τὸ ἀδιέξοδο ἐξαφανίζεται, ἡ ἄβυσσος ὑποχωρεῖ, τὸ δρᾶμα τοῦ Ἀδάμ λύεται. Ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ μόνος ποὺ μπορεῖ νὰ νικήσει τὸν ἐχθρὸ εἶναι τὸ Αἷτιο κάθε ὑπόστασης, κάθε προσώπου, κάθε ὑπαρξης. Ἀναγνωρίζει ὅτι, ἂν θέλει νὰ ἀνακληθεῖ στὴν προηγούμενη βασιλικὴ δόξα, πρέπει νὰ ταπεινωθεῖ ἐνώπιον τοῦ Δημιουργοῦ του, παραδεχόμενος τὴ χοϊκότητά του, τὴν ἀνεπάρκειά του νὰ ἀναμετρηθεῖ μόνος καὶ νὰ νικήσει τὸν ἐχθρό, τὴν ἀνικανότητά του νὰ δραπετεύσει ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία του. Ὁμολογεῖ ὅτι τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀθανάτου βασιλείας του δὲν ἦταν δικαίωμα ἀλλὰ δῶρο τοῦ Δημιουργοῦ του· ἀπευθύνεται λοιπὸν στὸν Θεό, κάνει ἑκκκλησιὴ στὴ φιλανθρωπία καὶ φιλευσπλαχνία του καὶ τοῦ ζητᾷ νὰ τὸν ἀνακαλέσει στὴν προπτωτικὴ του κατάστασι, νὰ τὸν σώσει. Ἡ ἑκκκλησιὴ αὐτὴ δὲν ἔχει ἀτομικὸ χαρακτῆρα. Στὴν ὑμνογραφία ὁ Ἀδάμ εἶναι ὁ ἕνας ποὺ ὁμιλεῖ ἐκ μέρους ὅλων τῶν ὁμοθύμων θρηνωδούντων προσώπων. Ὁ Ἀδάμ εἶναι οἱ πάντες καὶ τὰ πάντα ἐκ τῶν πεπτωκότων πλάσμάτων. Εἶναι ὁ μὴ μόνος Ἀδάμ. Μόνος εἶναι ὁ ἐχθρὸς. Γιατὶ ὁ Ἀδάμ

4. Ὅπ.π.

δὲν εἶναι ἄτρεπτος. Γιατί ὁ Ἀδὰμ δὲν εἶναι ἀνεπίστρεπτος. Ὁ Ἀδὰμ εἶναι ἀνακλητός, ἀνακλητέος καὶ ἀνακαλούμενος στὸν Παράδεισο. Ἡ ὑπέρβαση τῆς ἀτομικότητάς του θὰ τὸν ὀδηγήσει στὴν ὑπέρβαση τοῦ θανάτου. Ἐντὸς τῆς κοινοτικῆς σφαίρας, ἡ ἀδιέξοδη, ἀβυσσαλέα πένθιμη οἰμωγή του μεταποιεῖται σὲ λυτρωτικὴ ἱκεσία.

II. Ἡ ἱκεσία⁵

Ἄν ζωγράφιζε κανεὶς τὴν εἰκόνα τοῦ ιδιόμελου ποὺ μόλις περιγράψαμε, εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ Ἀδὰμ θὰ ἦταν σὲ στάση δεήσεως, προσευχῆς. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ σηκωθεῖ λίγο ψηλότερα, τοποθετεῖ τὸ σῶμα του σὲ στάση πολὺ κοντὰ στὴ γῆ. Τὸ χαμῆλωμα τῶν βλεφάρων, ἡ κάμψη τοῦ αὐχένα, ἡ γονυκλισία, ἀκόμα καὶ ἡ πρηνηδὸν προσκύνηση προδίδουν τὴ «συγκύπτουσα» ψυχὴ. Στὸν Μεγάλο Κανόνα τοῦ Ἀνδρέου Κρήτης γίνεται ἀλληγορικός - τυπολογικὸς παραλληλισμὸς τῆς συγκύπτουσας γυναίκας μὲ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Ἡ συγκύπτουσα ψυχὴ κατευθύνει τὸ σῶμα στὴν ἄκρα ταπείνωση τῆς διπλώσεως καὶ ἀναγνωρίσεως τῆς χοϊκῆς του φύσεως. Διέξοδος δὲν ὑπάρχει γιὰ τὴ συγκύπτουσα ψυχὴ, παρὰ μόνο ὅταν στρέφεται πρὸς τὸν Χριστό. Αὐτὸς τὴ σώζει⁶. Ὁ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ἀφυπνισθεῖ, νὰ «ἀνορθωθεῖ» πνευματικά, πρέπει νὰ στραφεῖ πρὸς τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμο, νὰ ἀναδιπλωθεῖ συνειδησιακὰ καὶ ὑπαρκτικά. Ἡ συγκύπτουσα στάση εἶναι πρῶτα στάση ψυχῆς καὶ μετὰ σώματος. Βοηθᾷ τὸν ἄνθρωπο νὰ δεῖ τὶς ἁμαρτίες του καὶ νὰ κλάψει γι' αὐτές, ν' ἀποκτήσει μία καρδιακὴ καρτερικότητα πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ «ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας» δὲν σημαίνει τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὴν ταπεινὴ διάθεση κατάδυσης στὸν βυθὸ τῆς ψυχῆς. Μέσα στὰ ὀρθόδοξα λειτουργικὰ κείμενα κατοικεῖ ἓνας κατακαμπτώμενος ἐξωσμένος Ἀδὰμ, ποὺ ἀπὸ τὴ μία

5. Ἡ παρούσα παράγραφος, στὸ μεγαλύτερο μέρος της ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ τὸ ἄρθρο μου, μὲ τίτλο Α. ΓΛΑΡΟΥ, «Ἡ ταπείνωση στὴ λειτουργικὴ ζωή», στὸ *Ἡ ταπείνωση*, [Ἵνα ὧσιν ἔν], ἔκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2001, σσ. 53-98, ἐδῶ: 75-80.

6. Μέγας Κανὼν, ε' ῥῥή, τροπάριον 19, *Τριώδιον κατανυκτικόν*, σ. 279: «Τὴν χαμαὶ συγκύπτουσαν μιμοῦ, ὦ ψυχὴ· πρόσελθε, πρόσπεσον τοῖς ποσὶ τοῦ Ἱησοῦ, ἵνα σε ἀνορθώσῃ, καὶ βηματίσῃς ὀρθῶς τὰς τρίβους τοῦ Κυρίου».

μεριά κλαίει γοερὰ τὸν χαμένο Παράδεισο καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐλπίζει νὰ τὸν κερδίσει. Ἄς θυμηθοῦμε καὶ τὸν Οἶκο τοῦ Ὁρθρου τῆς Τυρινῆς: «Ἐκάθισεν Ἀδὰμ τότε, καὶ ἔκλαυσεν ἀπέναντι τῆς τρυφῆς τοῦ Παραδείσου, χερσὶν τύπτων τὰς ὄψεις, καὶ ἔλεγεν. Ἐλεῆμον, ἐλέησόν με τὸν παραπεσόντα»⁷. Ὁ Ἀδὰμ δὲν βιάζεται νὰ ἀφήσει πίσω του τὸν Παράδεισο, κάθετα ἀπέναντι στὴ θύρα ποὺ μόλις πρὶν λίγο ἔκλεισε καὶ ὁδύρεται χτυπώντας τὸ πρόσωπό του. Δὲν δείχνει νὰ ἔχει κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν κόσμο ποὺ ἀνοίγεται μπροστά του. Βρίσκεται μέσα σὲ ἓναν ὠκεανὸ δακρύων. Θὰ συγκρίνουμε αὐτὸν τὸν Ἀδὰμ με τοὺς Πρωτόπλαστοὺς ποὺ πρωταγωνιστοῦν στὸν χαμένο Παράδεισο τοῦ Milton. Διαβάζω τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν προτεστάντη διανοητὴ: «Βλέποντας πίσω [οἱ Πρωτόπλαστοι] ἀντίκρυσαν ὅλη τὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ Παραδείσου, τόσο πρόσφατη ἢ εὐτυχισμένη του θέσης, ζωσμένη ἀπὸ τρομερὲς πύρινες φλόγες... Αἰσθάνθηκαν νὰ κατακυλοῦν ἀργὰ δάκρυα, ἀλλὰ ἀμέσως σκούπισαν τὰ μάγουλά τους: μπροστά τους ἀνοιγόταν ὁ κόσμος ὅλος, νὰ διαλέξουν ἐκεῖ τὴ θέσιν τῆς ἡσυχίας τους - καὶ ἡ θεία πρόνοια ὁδηγός τους. [Λίγο πρὶν ὁ Μιχαὴλ εἶχε πεῖ στὸν Ἀδὰμ:] «Μόνο νὰ προσθέσεις τὴν ὑπεύθυνη γνώση, τὶς πράξεις, τὴν πίστιν, τὴν ἀρετὴν, τὴ χριστιανικὴ ἀγάπην καὶ τὴ λιτότητα... δὲν θ' ἀφήσεις ἀπρόθυμα αὐτὸν τὸν Παράδεισο, ἀλλὰ θ' ἀποκτήσεις ἓναν Παράδεισο μέσα σου, πολὺ εὐτυχέστερο»⁸.

Πόσο πιὸ «ψύχραιμη» καὶ «καθωσπρέπει» εἶναι αὐτὴ ἡ ἐκδοχὴ τῆς φυγῆς τῶν Πρωτοπλάστων ἀπὸ τὸν Παράδεισο! Ἀφήνουν πίσω τους τὸ κατεστραμμένο τοπίο γιὰ ἓνα καλύτερο αὔριο. Νιώθουν στιγμιαῖα στενοχώρια, ὅχι γιατί ἀποχωρίζονται τὸν Θεό, ἀλλὰ γιατί εἶναι ἀκόμα νωπὴ ἡ ἀνάμνησις τῆς παραδείσιας τρυφῆς. Ὁ πόνος δὲν εἶναι ἀβάσταχτος. Τὸ κλάμα δὲν εἶναι γοερό, μόνο λίγα δάκρυα κυλοῦν ἀργὰ στὰ μάγουλα καὶ ὅχι γιὰ πολὺ. Βιάζονται νὰ φύγουν πρὸς τὸν

7. Οἶκος Ὁρθρου, Κυριακῆς Τυρινῆς, *Τριώδιον κατανυκτικόν*, σ. 68.

8. M. WEBER, *Ἡ προτεστάντικὴ ἠθικὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ καπιταλισμοῦ*, μτφρ. Μ. Κυπραίου, ἔκδ. Gutenberg, Ἀθήνα 1978, σ. 77. Πρβλ. J. MILTON, «Paradise Lost», *The Norton Anthologie of English Literature*, vol. 1, ἔκδ. W. W. Norton & Company, New York - London 1993⁶, σσ. 1474-1610, ἐδῶ: 1609-1610.

καινούργιο κόσμο που ανοίγεται μπροστά τους. Ο Ἀδὰμ ἐπιστρατεύει ὅλα τὰ ἐφόδια μιᾶς αὐτοφυοῦς θρησκευτικότητας, ὕστερα ἀπὸ διαφωτιστικὴ συζήτηση μὲ τὸν Μιχαὴλ περὶ τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς μεθόδου πὺν θὰ πρέπει νὰ ἀκολουθήσει στὴν καινούργια του πολὺ ἐνδιαφέρουσα ζωὴ. Δίπλα στὶς ἄλλες ἀρετὲς παρατίθεται καὶ ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη, ὡς αὐτονομημένο ἀγαθόν.

Γίνεται ἀποδεκτὸ ὅτι τὸ «σύγχρονο ἐγὼ» ἐμφανίζεται στὴν ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ δυτικοῦ περσοναλισμοῦ τὸν ἱερὸ Ἀὐγουστῖνο. Τί μᾶς λέγει ὁ δυτικὸς αὐτὸς πατέρας; ὅτι ἡ οὐσία τοῦ προσώπου εἶναι ἡ αὐτοσυνειδησία τοῦ ἐγὼ. Τὴ σκέψη αὐτὴ ἐπέξετεινε ὁ Βοήθιος καὶ συνέδεσε τὴν ἔννοια τοῦ προσώπου μὲ τὴ λογικὴ καὶ τὸν ἀτομισμό. Λέγει ὁ Βοήθιος: «*Ἄν λοιπὸν πρόσωπα εἶναι μόνο οἱ οὐσίαι καὶ δὴ οἱ λογικές, καὶ ἂν πᾶσα οὐσία εἶναι φύσις, καὶ ἂν τὸ πρόσωπο δὲν ἀφορᾷ τὸ καθόλου ἀλλὰ τὸ ἀτομικό, βρέθηκε ὁ ὀρίσμος τοῦ προσώπου: Πρόσωπο εἶναι ἡ ἀτομικὴ οὐσία τῆς ἐλλόγου φύσεως*»¹⁰! Πόσο ὀξύμωρο εἶναι αὐτὸ τὸ σχῆμα. Ὁ δυτικὸς περσοναλισμὸς χρησιμοποιεῖ ὡς ὄχημα τὴν ἀτομικότητα καὶ τὴ λογικὴ γιὰ νὰ διακρίνει τὸ πρόσωπο καὶ ἐν τέλει ὑποσκάπτει αὐτὴ καθαυτὴν τὴν ἀτομικότητα, παρουσιάζοντάς την ὡς ἀποσπασματικὸ τεμάχιο μιᾶς ἐνιαίας ὁμοούσιας ἑλλογῆς φύσεως. Ἡ δυτικὴ σκέψη δὲν κατάφερε νὰ ὑποστασιοποιήσῃ τὸ πρόσωπο, ἀλλὰ νὰ δημιουργήσῃ ἀναρίθμητα προσωπεῖα μιᾶς κοινῆς οὐσίας. Ἡ Ἀνατολικὴ Παράδοση, ἡ Ὁρθοδοξία, ἀκολούθησε ἀντίθετη πορεία. Τὴν κοινοτικὴ πορεία ἐπὶ τῆς ὑπερλόγου ὁδοῦ. Τὸ πρόσωπο εἶναι ὑπόσταση, εἶναι ἡ ὄντολογικὴ κατηγορία τῆς ὑπάρξεως καὶ ὄχι φαινομενολογικὴ διάκριση τῆς οὐσίας τῆς. Ἐχει μοναδικότητα καὶ ἀποκλειστικότητα γιὰ τὴ ἀγάπᾳ μὲ μοναδικὸ καὶ ἀποκλειστικὸ τρόπο τὸν Θεό, τὸ σύμπαν, τὸ ὅμοιο καὶ τὸ ἕτερον. Στὴ δυτικὴ σκέψη ὁ ἄνθρωπος ἀκολουθεῖ τὸ δόγμα τοῦ σκέπτομαι, ἄρα ὑπάρχω, ἐνῶ στὴν ἀνατολικὴ χριστιανοσύνη κυριαρχεῖ τὸ ἀγαπῶ, ἄρα ὑπάρχω.

9. Α. ΓΛΑΡΟΥ, ὁπ.π., σσ. 77-78.

10. ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΒΛΑΧΟΥ, «Περσοναλισμὸς καὶ πρόσωπο», *Λόγοι καὶ Διάλογοι στὴν Κύπρο, τὴν Ρωσία, τὴν Ρουμανία καὶ τὴν Γεωργία*, ἔκδ. Ἱερὰ Μονὴ Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας), Λεβαδεία 2010, σσ. 95-113, ἐδῶ: 105.

Ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ὀρθόδοξης πνευματικότητας, ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ διηνεκὴς ὁρμὴ πρὸς τὸν Θεό, ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὴ δίψα γιὰ τὸν νόστο στὴν παραδείσια θέα του¹¹. Μαζὶ μὲ τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα, ὁ Ἀδὰμ κληροδότησε στὶς ἐπόμενες γενιὲς τὴ νοσταλγία τοῦ Παραδείσου. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ ὀρθοῦ λόγου προσπάθησε νὰ θάψει καλὰ μέσα τοῦ κάθε αἴσθημα ἀπώλειας καὶ ξεριζωμοῦ. Ὁ Ἅγιος Σιλουανὸς παρομοιάζει τὴ θλίψη τοῦ Ἀδὰμ μὲ ὠκεανό¹². Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος κολυμπᾷ μέσα σὲ αὐτὸν τὸν ὠκεανὸ χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ αἰσθανθεῖ τὴν ὑγρασία του. Ἐχει χάσει τὴν αἰτία καὶ τὴν πηγὴ τῶν δακρύων του. Ἐχει χάσει τὰ ἴδια τὰ δάκρυα. Πόσο ἐπίκαιρος μοιάζει σήμερα ὁ ἅγιος Ἀνδρέας Κρήτης ποὺ παρακαλεῖ τὸν Θεὸ νὰ τοῦ χαρίσει ὡς δῶρο δάκρυα¹³. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ κλάψει γιὰ τὸν *Χαμένο Παράδεισο*, δὲν θὰ προσπαθήσει νὰ τὸν ξανακερδίσει. Ἡ ὀρθόδοξη λατρευτικὴ ζωὴ μᾶς θυμίζει διαρκῶς ὅτι ὅλοι εἴμαστε πολιτογραφημένοι στὴν «ποθρινὴ Πατρίδα»¹⁴ τοῦ Παραδείσου καὶ μᾶς ἀνοίγει μὲ τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας διόδους ἐπιστροφῆς. Ὁ πόνος καὶ τὰ δάκρυα, ποὺ προκαλεῖ ἡ μνήμη τῆς ἀπώλειας τοῦ Παραδείσου, εἶναι ἡ μεγαλύτερη εὐλογία ποὺ μπορεῖ νὰ δοθεῖ στὸν ὀρθόδοξο χριστιανό. Τὸ αἶσθημα αὐτὸ ὠφελεῖ τὸν πιστὸ μὲ δύο τρόπους, ἀφενὸς τὸν κρατᾷ σὲ ἐγρήγορση, ἀπαλλάσσοντάς τον ἀπὸ τὴ νωχέλεια καὶ τὴν ἀκηδία καὶ ἀφετέρου τὸν τοποθετεῖ στὸ κλίμα τῆς ταπεινώσεως. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται πνευματικά, καὶ ἰδίως αὐτὸς ποὺ προσέρχεται στὴν Ἐκκλησία γιὰ νὰ λειτουργηθεῖ, κινδυνεύει νὰ πιστέψει φαρισαϊκὰ ὅτι ἐπιδιώκει κάτι ὑψηλότερο καὶ ἀνώτερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὅταν ὁμως βλέπει τὴ συμμετοχὴ του στὴ ζωὴ τῆς Ἐκ-

11. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ, *Ὁ ἅγιος Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης (1866-1938)*, μτφρ. ἐκ τοῦ ρωσικοῦ ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ ἱερομ. Ζαχαρίου, ἔκδ. Ἱερὰ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 1995⁶, σσ. 561-562.

12. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ, *ὁπ.π.*, σσ. 560-561.

13. Μέγας Κανὼν, ἡ' ὥδή, τροπάριο 15, *Τριώδιον κατανυκτικόν*, σελ. 284: «Τὴν σηπεδόνα, Σωτήρ, θεράπευσον, τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς, μόνε ἰατρέ· μάλαγμά μοι ἐπίθες καὶ ἔλαιον καὶ οἶνον, ἔργα μετανοίας, κατάνυξιν μετὰ δακρύων».

14. Βλ. *Μικρὸν Εὐχολόγιον*, σ. 240, ἀπὸ τὰ νεκρώσιμα Εὐλογητάρια: «... τὴν ποθρινὴν πατρίδα παράσχου μοι, Παραδείσου πάλιν ποιῶν πολίτην με». Πρβλ. Μέγας Κανὼν, α' ὥδή, τροπάριον στ', *Τριώδιον κατανυκτικόν*, σ. 271.

κλησίας ως τὸ ἐλάχιστο ὄριο γιὰ νὰ κρατηθεῖ στὴ ζωὴ, ὡς τὸν μόνο τρόπο γιὰ νὰ ἀποφύγει τὸν κίνδυνο τοῦ πνευματικοῦ του θανάτου, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν πραγματικὸ κίνδυνο ποὺ εἶναι ἡ οἷση καὶ ἡ ὑπερηφάνεια. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ἡ ταπείνωση ταυτίζεται μὲ τὸ ὀρθόδοξο ἐκκλησιαστικὸ ἦθος¹⁵.

Στὴ Δύση, ὁ μεθοδικὸς προσανατολισμὸς, ἡ λογιστικὴ ἀντίληψη περὶ ἠθικῆς, ἡ προβολὴ μιᾶς ἀριστοκρατίας σεσωσμένων καὶ ἡ εὐσεβιστικὴ κατὰταξη σὲ πρώτη καὶ δευτέρα κατηγορία τῶν πιστῶν, δημιούργησε μία συνείδηση γεμάτη πολώσεις καὶ διαχωρισμούς¹⁶, ποὺ ἐκδηλώθηκαν καὶ στὴ λατρεία. Στὴ σύγχρονη ἐποχὴ διαφημίζεται ἰδιαίτερα ἡ υπέρβαση ὅλων αὐτῶν τῶν ἀντιθέσεων καὶ τῶν συγκρούσεων μέσα ἀπὸ τὴν τεχνολογικὴ, τεχνοκρατικὴ καὶ οἰκονομικὴ συνύπαρξη καὶ συνεργασία τῶν λαῶν.

Ὁ δυτικὸς τρόπος ζωῆς ἔχει πλέον ἐπιβληθεῖ σχεδὸν σὲ ὅλα τὰ μήκη καὶ πλάτη τῆς γῆς. Μέσα στὴν «ἐρημία τῶν πόλεων» καὶ τὸ ψυχρὸ τοπίο τοῦ τεχνολογισμοῦ, ἡ ὀρθόδοξη λατρεία, ὅταν βιώνεται ταπεινά, παραμένει μία ὁαση¹⁷. Ἡ γόνιμη συγκατάμειξη τῆς μυστηριολογικῆς καὶ τῆς ἀσκητικῆς εὐσέβειας¹⁸ προστατεύεται ἀπὸ τὴν ἰσοπεδωτικὴ ψυχραιμία τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Στὴν ὀρθόδοξη λατρεία ἡ θεμιτὴ ψυχραιμία εἶναι ἐκείνη ποὺ βοηθᾷ τὸν πιστὸ νὰ ἀκολουθήσει τὴν κοινότητα καὶ νὰ μὴν ξεστρατίσει στὸν δρόμο τοῦ ἀτομισμού¹⁹. Τὰ ὀρθόδοξα λατρευτικὰ κείμενα δὲν ἐπιχειρηματολογοῦν ὀρθολογικά, ἀλλὰ προσπαθοῦν νὰ κλυδωνίσουν συναισθηματικὰ τὸν πιστό. Ταυτόχρονα παραθέτουν πληροφορίες, ὅπως τὸ δόγμα καὶ τὴν ἱστορία, ὥστε νὰ δώσουν διέξοδο στὴν ὑπαρξιακὴ ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου.

15. Α. ΓΛΑΡΟΥ, *ὅπ.π.*, σσ. 78-79.

16. Μ. WEBER, *ὅπ.π.*, σσ. 104-106, 222 ὑπ. 100, 219 ὑπ. 84.

17. Α. ΓΛΑΡΟΥ, *ὅπ.π.*, σ. 80.

18. Γ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ (πρωτ.), *Ἡ Θεολογικὴ Μαρτυρία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Λατρείας*, ἔκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 1995, σ. 15.

19. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Περὶ Ἀκαταλήπτου Γ'*, PG 48, 725: «Οὐχ οὕτως εἰσακοῦν κατὰ σ' αὐτὸν τὸν Δεσπότην παρακαλῶν, ὡς μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν σῶν. Ἐνταῦθα γὰρ ἐστὶ τι πλεον, οἷον ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ συμφωνία, καὶ τῆς ἀγάπης ὁ σύνδεσμος, καὶ αἱ τῶν ἱερέων εὐχαί».

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἀναβαθμίζουν τὸν συναισθηματικὸ κλυδωνισμό πὺν προκαλοῦν σὲ δοξολογικὴ ἀνιδιοτέλεια²⁰. Γιὰ τὴν ὀρθοδοξία, ἡ συγκύπτουσα ψυχὴ καὶ ἡ συγκύπτουσα στάση τοῦ σώματος εἶναι ἀδιάκοπη μάχη μὲ τὸν πειρασμό. Οἱ μετάνοιες καὶ γονυκλισίες εἶναι τρόπος καὶ στάση προσευχῆς τόσο κατ' ἰδίαν ὅσο καὶ στὴ Λατρεία. Ἕνα μόνο γεγονὸς ἀνορθώνει τὸν πιστό, ὅπως ὁ Κύριος ἀνόρθωσε τὴ συγκύπτουσα: ἡ Ἀνάσταση. Γι' αὐτὸ στὶς Κυριακάτικες Λειτουργίες, ὁπότεν ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, ἀπαγορεύονται οἱ ἀκολουθίες τῶν γονυκλισιῶν²¹. Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου προσδίδει θριαμβευτικὴ καὶ ἀγωνιστικὴ ἀτμόσφαιρα στὴ Λατρεία. Ὁ δρόμος τῆς ἀνακλήσεως στὴν παραδείσια τρυφὴ εἶναι μακρὺς, ὁ ἐχθρὸς πονηρὸς καὶ πολυμήχανος, οἱ παγίδες πολλές. Ὅμως, μὲ τὴν ἔλευση τοῦ νέου Ἀδάμ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔχουν ἀνοίξει οἱ κλίμακες τοῦ οὐρανοῦ. Ὁ χωροχρόνος, ὅπου διενεργεῖται αὐτὸ τὸ διαρκὲς θαῦμα τῆς σωτηρίας, εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Τὸ ἀγιασθὲν σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἄμπελος τοῦ Παραδείσου, ἡ ὁποία ἔχει ἀπλώσει τὰ οὐράνια κλήματα τῆς ἐπιγείως.

III. Ὁ θρίαμβος

Ὅλα ὅσαν ἀναπτύχθηκαν ἀνωτέρω ἐξηγοῦν γιατί ἡ Ἐκκλησία μας, μετὰ τὴν Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς καὶ στὸ πρῶτο στάδιο τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, θεσμοθέτησε ὡς Πρώτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν τὴν Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας, ὑποβάλλοντας τοὺς πιστοὺς σὲ μία θριαμβευτικὴ δοξαστικὴ ἐπινίκιο ἀτμόσφαιρα, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι βρισκόμαστε χρονικὰ στὸ πρῶτο στάδιο τῶν ἀγώνων μας. Ἕνας λογικὸς ἄνθρωπος θὰ ἔλεγε: Μὰ καλὰ, ἀκόμη δὲν ἀρχίσατε τὸν ἀγῶνα καὶ σεῖς πανηγυρίζετε; Ναὶ πανηγυρίζουμε! Γιατὶ ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς καὶ ὅλοι μαζί δὲν εἴμαστε μόνοι στὸν θρῆνο μας, γιατί

20. Α. ΓΛΑΡΟΥ, *Θεία Παιδαγωγία. Παιδαγωγικὰ στοιχεῖα στὸ Μεγάλο Κανόνα τοῦ Ἀνδρέα Κρήτης*, [Ψυχολογία, Παιδαγωγική, Ποιμαντική, ἀρ. 10], ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2000, σ. 69.

21. Ἡ γονυκλισία κατὰ τὴν εὐχὴ τῆς Ἀναφορᾶς δὲν ἔχει τὸ νόημα τῆς συντριβῆς ἀλλὰ τοῦ ἱεροῦ δέους ἐνώπιον τῶν φρικτῶν Μυστηρίων.

δὲν εἴμαστε μόνοι σὲ αὐτὸ τὸ πάλημα, γιατί δὲν εἴμαστε μόνοι στὴν ὑπέρλογη πίστη μας. Ἡ Ἐκκλησία μᾶς καλεῖ σὲ κοινοτική πορεία μὲ μία πάνδημη ἰαχὴ τῶν δογμάτων της. Μᾶς ὁδηγεῖ στὴν ἀντίληψη ὅτι τὸ δόγμα, ὅταν δὲν εἶναι ἀποκομμένο ἀπὸ τὴν πραγματική ζωὴ, ἐκμηδενίζει τὶς ἀποστάσεις τῆς ἐπιστροφῆς στὸν Παράδεισο. Ἀκριβῶς ὅπως τὸ ἐναέριο πέταγμα εἶναι πολλαπλασίως πιὸ γρήγορο ἀπὸ ὅποιαδήποτε ἐπίγεια διαδρομὴ, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τὸ ὑπέρλογο δόγμα ὁδηγεῖ τὴν Ἐκκλησία εὐθέως σὲ γῆ εὐθεία, καὶ ὅλοι γνωρίζουμε ὅτι ἡ εὐθεία ὁδὸς δὲν εἶναι μόνο ἡ συντομότερη ἀλλὰ καὶ ἡ ἀσφαλέστερη.

Ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας τοποθετεῖ στὸ ἐπίκεντρο τῆς προσοχῆς τῶν πιστῶν τὸ ἀποκεκαλυμμένο μυστήριο τῶν δογμάτων της. Ὅμως, δὲν τὸ πράττει μὲ τὴ λογικὴ τῶν ἀποκαλυπτηρίων καὶ τοῦ ἐγκαινιασμοῦ ἐνὸς κάδρου, ποὺ θὰ τὸ κρεμάσουμε στὸν τοῖχο τῆς μνήμης μας γιὰ νὰ τὸ θαυμάζουμε κάποιες στιγμὲς καὶ κάποιες ἄλλες νὰ τὸ προσπερνᾶμε ἀπαράτηρητο. Τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τὰ ὁμοίομορφα περικαλλῆ ἐνδύματα ποὺ ἔχουν ἀντικαταστήσει τοὺς ἐλεεινοὺς δερμάτινους χιτῶνες τοῦ μεταπτωτικοῦ μας σαρκίου. Ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς διατηρεῖ τὸ πρόσωπό του, τὴ μοναδικότητα καὶ ἀποκλειστικότητα τῆς ὑπάρξεώς του, ὅμως ὅλοι μαζί ἔχουμε ἐνδυθεῖ Χριστὸν Ἐσταυρωμένον καὶ Ἀναστημένον, τὸν Σαρκωθέντα Λόγον τοῦ Πατρὸς ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι. Αὐτὸς ὁ φιλόανθρωπος καὶ πολυεὐσπλαγχνος σωτήρας μας, διὰ τοῦ ἄρραφου χιτῶνα τῆς Ἀγάπης Του, μᾶς ἀνακαλεῖ στὴν αἴγλη τῆς Βασιλείας του. Τοῦτο ἐνεργεῖται σὲ κάθε Θεία Λειτουργία. Διότι σὲ κάθε Θεία Λειτουργία ἡ Ἐκκλησία συνάγει τὰ μέλη της, εἰσέρχεται στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ²² καὶ ὅλοι μαζί ἀνεβαίνουμε τὴν ἐπουράνια κλίμακα στὴν Τράπεζα τοῦ Χριστοῦ²³.

Ἐπειδὴ ἡ πορεία τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστὴ εἶναι πορεία πρὸς τὴν Ἀνάσταση, πρέπει νὰ γίνεῖ κατανοητὸ ὅτι

22. Ἡ Θεία Λειτουργία ἀρχίζει μὲ πανηγυρικὴ δοξολογία τῆς Βασιλείας (Α. ΣΕΜΕΜΑΝ, *Ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας στὸ σύγχρονο κόσμος*, [Ὁρθόδοξη Μαρτυρία 16], μτφρ. Ἰ. Ροηλίδη, ἔκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1993², σ. 41).

23. Α. ΣΕΜΕΜΑΝ, *ὁπ.π.*, σσ. 41-42. Πρβλ. *Ἐβρ.* 10, 19 κ.έ.

δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει εὐχαριστιακὴ ἐνότητα μεταξὺ τῶν ἀναβαινόντων πιστῶν, ἂν δὲν ὑπάρχει καὶ δογματικὴ ἐνότητα. Τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας ὁ Ἀδαμῆος Θρῆνος ἔχει πλήρως ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν ἀτομισμό τῆς προσωπικῆς συμφορᾶς, καὶ ἔχει ἐνταχθεῖ μέσα στὴν κοινότητα. Ὁ Ἀδὰμ εἶναι τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας πὺν ἔχει ἀναλάβει τὴν εὐθύνη του καὶ ἐπιδίδεται σὲ μία προσπάθεια ἐπιστροφῆς στὸν χαμένο Παράδεισο, διὰ τῆς θριαμβευτικῆς πορείας πρὸς τὰ ἔσχατα. Ὁ ἄνθρωπος μέσα στὴν εὐχαριστιακὴ κοινότητα θρηγεῖ γιὰ τὶς προσωπικὲς του ἁμαρτίες καὶ ταυτόχρονα θριαμβολογεῖ γιὰ τὴ δόξα τῆς Ἐκκλησίας του. Ὁ πόνος εἶναι ἀλλοιώτικος, γιατί δὲν εἶναι μοναχικὸς καὶ ἀδιέξοδος. Βιώνεται μέσα στὴν εὐφρόσυνη ἀτμόσφαιρα τῆς Κιβωτοῦ τῆς Σωτηρίας. Ὅσο καὶ ἂν στὸ προσωπικὸ του πεδίο ὁ ἄνθρωπος συνειδητοποιεῖ τὴν ἀστοχία, τὴ μετριότητα καὶ τὴν ἁμαρτωλότητά του, δὲν ἀπελπίζεται. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας ψάλλεται τὸ ἀναστάσιμο τροπάριο τοῦ κανόνος, ποίημα τοῦ Θεοφάνους, παρόλο πὺν ἀπέχουμε χρονικῶς ἀπὸ τὴν ἐορτὴ τῆς Ἀναστάσεως: «Σκιρτῶντες μετ' εὐφροσύνης σήμερον πιστοὶ βοήσωμεν· Ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου Χριστέ, καὶ μεγάλη ἡ δύναμις, ὁ τὴν ἡμῶν ὁμόνοιαν, καὶ συμφωνίαν ἐργασάμενος»²⁴. Ἄς κάνουμε τὴ σύγκριση. Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ἓνας Ἀδὰμ μοναχικὸς καὶ ὀδυρόμενος, ἀλλὰ ὅλοι οἱ πιστοὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπουσιάζει ἡ μοναχικὴ κραυγὴ, ὁ ὀλοφυρμός, ἡ οἰμωγὴ καὶ ὁ θρῆνος. Ἐπικρατεῖ ἡ βοὴ τῆς χαρᾶς, πὺν ἐκφράζει τὰ σκιρτήματα εὐφροσύνης τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἱκετήριος κραυγὴ τοῦ Ἀδὰμ εἰσακούσθηκε καὶ διὰ τῆς Σαρκώσεως τοῦ Λόγου ἐνώθηκε σὲ ἓνα σῶμα μαζί του ἡ μία Ἁγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία του. Ὁ Ἀδὰμ δὲν ἀναζητεῖ συνεργάτη στὸν θρῆνο του, γιατί ἔχει ἔλθει ὁ ἐργασάμενος τὰ θαυμαστὰ ἔργα του Χριστός. Ὁ θρῆνος μεταποιεῖται σὲ θαυμασμό, ἡ ἄβυσσος τῆς ἀδαμῆας μοναξιάς ἐξαφανίζεται.

Ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ δύναμη πὺν ἐξαφανίζει τὴν ἄβυσσο; Ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ συμφωνία τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ διχασμός, ἡ αἵρεση, ὁ φα-

24. Κανὼν ὀρθρου, α' ᾠδὴ, τροπάριον 1, *Τριῳδιον κατανυκτικόν*, σ. 135.

νατισμός, πού βίωσε ή Ἐκκλησία τοὺς πρώτους αἰῶνες μέχρι τὴν ἐδραίωση τῶν δογμάτων της, δὲν ἦσαν τίποτα ἄλλο ἀπὸ ἐκφάνσεις ἐκλογικεύσεων καὶ ἑτεροκατηγοριῶν τοῦ πεπτωκότος καὶ αὐτονομημένου Ἀδάμ. Ὅμως, πάντοτε ἡ Ἐκκλησία πορευόταν κοινοτικῶς, μὲ τις Συνόδους της καὶ μὲ τὴ συναίνεση τοῦ πληρώματος, τὸν δρόμο τοῦ ὑπέρλογου, μὴ ὑποκύπτοντας στὸν πειρασμὸ τοῦ κατατεμαχισμού τῆς δογματικῆς ἀλήθειας, ἐν ὀνόματι τῆς διάσωσης μιᾶς λογοκρατούμενης ἐνότητας. Ἡ Ἐκκλησία κατάφερε νὰ διασώσει τὴν ὑπέρλογη ὁλότητα τῆς ζωοδόχου πίστεως, ἀποβάλλοντας κάθε φορὰ τὰ νεκρὰ ἄπνοα μέλη τῆς αἵρέσεως καὶ τῆς κακοδοξίας. Ἡ ὁμογνωμία, ἡ ὁμόνοια καὶ συμφωνία τῶν πιστῶν συναρμῶζει τὸ σῶμα τοῦ νέου Ἀδάμ, χωρὶς νὰ ἀπορροφᾷ ἢ νὰ ἐξαφανίζει τὸ μοναδικὸ καὶ ἀνεπανάληπτο πρόσωπο τοῦ κάθε μέλους της. Καὶ στὸ τριαδολογικὸ καὶ στὸ χριστολογικὸ δόγμα της ἡ Ὁρθοδοξία διασώζει τὸ ὅλον καὶ ὄχι τὸ μέρος τῆς οὐσίας, μένοντας προσκολλημένη στὴν ὑποστατικὴ ἔννοια τοῦ προσώπου.

Γι' αὐτό, τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας πανηγυρίζουμε τὴν τρισυπόστατη ὁμοοῦσια φύση τῆς Τριαδικῆς Θεότητος καὶ τὴ διφυῆ θεανδρικότητα τῆς μίας καὶ μοναδικῆς ὑποστάσεως τοῦ Σαρκωθέντος Λόγου. Ἔτσι, λαμβάνουμε τὸ πρότυπο καὶ τοῦ δικοῦ μας προσωπικοῦ τρόπου ὑπάρξεως. Γιατί, ὅσο εἴμαστε μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ὅσο φορᾶμε τὸ ἔνδυμα τῶν σεπτῶν δογμάτων της, ὅσο μετέχουμε τῶν ἁγιαστικῶν μυστηρίων της, τόσο περισσότερο χριστοποιούμεθα. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶναι Εἰκὼν Θεοῦ, ὅσο περισσότερο χριστοποιούμεθα τόσο περισσότερο καθρεφτίζεται τὸ κατ' εἰκόνα στὸ καθ' ὁμοίωσιν, τὸ ὅλον τοῦ κάθε προσώπου στὸ ὅλον τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλύτερη προσωπικὴ νίκη τοῦ καθενός μας ἀπέναντι στὸν Διάβολο, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν αἵρεση καὶ τὶς διενέξεις προσπαθεῖ νὰ διαίρεσει τὴν Ἐκκλησία καὶ νὰ τεμαχίσει τὴν ὁλότητα τοῦ κάθε προσώπου. Σήμερα, Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀφήνουμε πίσω μας τὴ στατικὴ ὁμοθυμία τοῦ Ἀδαμιαίου Θρήνου τῆς Τυρινῆς καὶ ἐνώνουμε τὸν βηματισμὸ μας πρὸς τὴ δυναμικὴ ὁμογνωμία, τὸν Ἐσχατολογικὸ Θρίαμβο τῆς Ἐκκλησίας.

